

Dragica Haramija

Bina Štampe Žmavc: *Cesar in roža*.

Ilustracije Alenka Sottler.

Dob pri Domžalah: Založba Miš, 2009.

Bina Štampe Žmavc je v slovenskem prostoru uveljavljena ustvarjalca pravljic in poezije za otroke in odrasle, uspešno pa piše tudi druge književne zvrsti. Za knjigo *Cesar in roža* je prejela dve najpomembnejši nagradi s področja mladinske književnosti na Slovenskem, in sicer večernico leta 2010 in desetnico leta 2011. Slovenska sekcija IBBY je avtorico ravno s tem delom predlagala za Častno listo IBBY – ustvarjalka bo to prestižno priznanje dobila na mednarodnem kongresu IBBY v Londonu avgusta 2012. Delo je bilo vnovič natisnjeno, in sicer brez ilustracij, v knjižni zbirki Zlata bralka, zlati bralec, ki jo Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS podarja vsem devetošolcem, ki so vsa osnovnošolska leta sodelovali v tem gibanju za spodbujanje branja.

Poetičnost avtoričinega jezika ni prisotna le v njeni poeziji, temveč tudi v drugih književnih vrstah in prav čarnost njene pisave bralca očara. Jaroslav Skrušny je že v spremni besedi k avtoričini knjigi *Ukradene sanje* zapisal, da gre v tej zbirki pravljic “za pesništvo v najbolj izvirnem pomenu besede, za govorico neizrekljive skrivnosti o poreklu in namenu reči in besed, ki se v posebej posvečenih trenutkih sovpadnosti med stvarjo in njenim poimenovanjem lahko razodene le v jeziku čarobne lepote, kakršnega dandanes v svojih tajinstvenih izmišljajskih zakladnicah spomina hranijo in negujejo le še pravljice.” Drugi pomemben segment ustvarjanja Bine Štampe Žmavc je dosledna etična izpeljava literarnih motivov in tem.

Cesar in roža je zbirka devetih pravljic, ki imajo izhodišče v že znanih pravljicah (na primer *O žabi in princu* v pravljici *Žabji kralj* bratov Grimm, *O princu, ki so ga ustvarile sanje* v pravljici iz zbirke *Tisoč in ena noč*, navezavo na Andersenovo *Malo morsko deklico* zaslutimo v pravljici *Kamen na srcu* ...), a so avtoričine pravljice povsem drugačne. Čeprav

v pravljicah nastopajo kraljične, kraljeviči in drugi klasični pravljlični liki, ob njih Bina Štampe Žmavc vpleta sodobno predmetno stvarnost in predvsem medčloveške odnose, v katerih je poudarjena sodobna odtujenost ljudi.

Na tematsko-motivni ravni se avtorica dotika najpomembnejših vprašanj človeškega bivanja, kar je že od nekdanj tudi temelj pravljličnega izročila: trud in vztrajnost sta vedno poplačana, dobrota je nagrajena in zlo kaznovano, kdor ne verjame v sanje, se mu te nikoli ne uresničijo ... V svoje pravljlično izročilo avtorica spretno vpleta simbole, npr. rože, ki poženejo iz kapljic krvi kot esenca življenja; mirtin cvet, simbol Afroдите, boginje ljubezni; bršljan, zimzeleno ovijalko; sokola, ki simbolizira moč vladarjev ter hkrati predstavlja zvestobo, saj vedno prileti nazaj na sokolarjevo roko; kamen, ki ga je treba vsak dan znova odtrgati od srca, da človek sploh preživi. Ironiziranje nespametnosti in zaverovanosti literarnih likov vase je morebiti najbolje prikazano v pravljlici *O žabi in princu*: princesa se zavestno odloči za poroko z žabo in ne s princem, ker pričakuje metamorfozo (žaba v najlepšega mladeniča), vendar se ta ne zgodi. Žaba je pač tudi v pravljicah včasih le žaba. Ironizacija se v pravljlici *Mobilnik srca* stopnjuje do parodije (na Andersenovo *Gosjo pastirico*), ki vabi k razmisleku o paradoksu odnosa človeka do tehnologije. Če lahko predmet, mobilni telefon, čuti pravo ljubezen, princ pa ne, je najbrž slednji precej omejen v svojem čustvu, ob čemer lahko začnemo dvomiti o njegovi srčnosti. V pravljlici *Cesar in roža* se avtorica naslanja na starodavno vedenje o poti in cilju: velikokrat je rast pomembnejša od dosežene popolnosti, kajti te brez truda pač ni.

Odpri konci pravljic dajo le slutiti, kakšna bo končna usoda glavnega literarnega lika. Takšni zaključki za pravljice niso običajni in predstavljajo odstopanje od klasične pravljlične strukture. Tematološko se avtorica klasični pravljlici najbolj približa s polarizacijo literarnih likov. Čeprav imajo ti individualne značilnosti, je očitno, da okolice ne morejo – kar je za pravljico tudi edino sprejemljivo – prepričati o svojem dobrem le s svojo zunanjo podobo (torej z lepoto ali celo namišljeno lepoto), temveč so za to potrebna dejanja in srčnost. Pomembne so tudi sanje: te se lahko uresničijo le, če vanje verjamemo, kar je že stara perzijska modrost. Včasih so lahko sanjski svetovi resničnejši od življenja samega, ponoči kot sanje in podnevi kot neulovljiva slutnja našega bivanja. V sanjskih svetovih včasih strahovi dobijo konkretizirano animalistično podobo, spet drugič so ti svetovi tako prijetni, da postane vračanje v življenje mučno. V pravljlici *O princu, ki so ga ustvarile sanje* avtorica zapiše: “Tam daleč v sanjskem svetu pa je gospodar duš in sanj motril sanjavce in duše, ki so

plule z njihovimi sanjami kot s čolni skozi skrivnostna razsežja brezčasja.” Brezčasje je temelj sanjskih svetov in tudi pravljice iz zbirke *Cesar in roža* se dotikajo te nepredstavljljive večnosti, temeljnih resnic življenja, saj tega ne more ukrojiti vsak posameznik po svoje, ker so naša življenja v bivanjskem smislu le trenutek večnosti.

Stopinjice pravljic so bravurozne tudi v jezikovnem pogledu in zato je *pravljčnina* v zbirki tako pravljčno prepričljiva. Najpomembnejše spoznanje, ki ga riše pravljčni svet Bine Štampe Žmavc je občutljivost do soljudi, prijaznost in pristen (človeški) stik.